

Птахи в місті. Життя та виживання в бетонних джунглях

КУПИТИ

Голуби і шпаки, горобці та ворони, сови, сапсани й навіть папуги. Усім вистачить місця поруч з людиною серед бетонних джунглів міста. А от яким буде наше спільне життя і чи не перетвориться воно на постійне протистояння, залежить тільки від нас.

Нова книжка орнітологині Наталії Атамась розповідає історію птахів у місті: де вони живуть і як доглядають пернату малечу, як вирішують болюче житлове питання та виборюють територію. Саму ж книжку побудовано як прогулянку – від околиць до центру, від парків та кладовищ до старих кам'яниць і хмарочосів. Як боротися з дятлами і до чого тут струс мозку та шоломи для гри в американський футбол? Де у Києві шукати сірих сов і як шум міста впливає на розмноження синиць великих? Що вийшло з кіднепінгу яєць дрозда чорного й чим закінчилася дискусія про те, де зимують ластівки?

Орнітологиня намагається дати відповіді на всі ці питання, а разом і пояснити, чим такі небезпечні полишені на вулиці котики, як відлякати птахів від вашої грядки на дачі, й зрештою – як зробити наше спільне з птахами життя в одному місті комфортним і взаємовигідним.

Наталія Атамась

Птахи в місті

Життя та виживання
в бетонних джунглях



Наталія Атамась

Птахи в місті

Життя та виживання
в бетонних джунглях

віхрла

Київ ♦ 2023

Передмова

7 травня 2022

В дев'ятиповерховому будинку навпроти мого дому в Маріуполі вже наприкінці лютого цього року пара боривітрів почала облаштовувати собі гніздо на горішньому технічному поверсі. Минулого року їх відлякло облаштування вентиляції для нового ресторану «Дядя Гіві» і вони змінили місце гніздування. А в цьому році повернулися. Перед початком війни я вже був у передчутті нових світлин з цими красивими птахами. Але прийшли асвабадітелі та асвабаділі від житла не тільки мешканців будинку, але й цих гордовитих птахів. Дев'ятиповерхівку було зруйновано рашистами 13 березня. Ми виїзжали з пекла 18 березня. І одна з найбільш щемливих картин, які закарбувалися в моїй пам'яті то жалісливий клекіт боривітрів, що літали над рештками свого вщент зруйнованого гніздечка. Наші домівки також зруйновані. Нам теж немає куди повертатись.

Олег Присяжнюк (орфографія автора збережена)

<https://rb.gy/3gmr>

Я почала писати цю книжку в одному світі — спокійному та звичному, а закінчила у геть іншому — буремному, незрозумілому та розхитаному війною. Коли створила перший файл, перед моїми очима стояв рідний мирний Київ. Зараз, коли поставила останню крапку, перед внутрішнім зором пропливає низка європейських міст, куди мене з малим Сергієм Олексійовичем занесла біженська доля. Змінилася наша країна, змінилися наші міста, сильно змінилися ми самі. Здається, це таки позначилося на структурі книжки, так само як війна з оскаженілою російською імперією позначилася на «структурі» кожного з нас, не кажучи вже про окуповані й зруйновані міста та їхніх мешканців — як людей, так і птахів.

У ці складні часи багато людей візьмуть цю книжку до рук, аби відволіктися від важкого повсякдення й трохи розважитися. Тому в подальшому на її сторінках ви майже не знайдете згадок про війну, крім цієї передмови та слів моєї глибокої вдячності наприкінці. Взагалі передмова вийшла найважчою та найдепресивнішою частиною книжки, далі все буде набагато позитивніше й оптимістичніше (крім історій про з'їдених пугачами котиків).

Книжку побудовано як велику прогулянку сучасним містом — від окраїн до центру. Її початок — великі паркові й лісові масиви, що поки зберігаються на околицях великих мегаполісів. Далі ми зазирнемо в такі дещо нестандартні для прогулянки місця, як старовинні кладовища й звалища побутових відходів, що, хай як дивно, є чи не найкращими для птахоспоглядання. Ми пройдемося котеджними й дачними ділянками та вийдемо до всім знайомих спальних районів з панельними будинками, супермаркетами й нечисленними скверами та газонами. Нарешті, ми дістанемося центру: ділового, зі скляними баштами-хмарочосами, й старовинного, із середньовічними церквами, мансардами, димарями та затишними мощеними вуличками.

Під час цієї прогулянки ми знайомитимемося з пернатими мешканцями різних міських зон і їхнім життям серед людської метушні. Більшість птахів, які нам зустрінуться, добре відомі кожному — це голуби й горобці, ворони й ластівки, серпокрильці й чорні дрозди, великі синиці й пугачі. Сподіваюся, ви дізнаєтеся чимало цікавого про наших птахів і про те, як добре (чи не дуже) вони пристосувалися до життя поруч з людиною.

Загалом птахи — генії пристосування та виживання у, здавалося б, жахливих умовах. Так само, як і всі ми зараз. Але, на відміну від птахів, ми можемо змінити ці умови на краще — і ми це зробимо! Після нашої перемоги ми відбудуємо наші міста так, що в них буде комфортно жити і людям, і нашим пернатим сусідам.

Тримаймося, як та шафка.

Слава Україні, і дякуємо ЗСУ.

1. Великі парки та лісопарки

Одного прекрасного «дня» (в геологічному сенсі цього слова) у юрському періоді мезозойської ери в небо злетіли перші птахи. Птерозаври, які вважали себе господарями неба, дивилися на нахабних конкурентів як на непорозуміння в пір'ї, а спритні хижі динозаври, нащадками яких і були птахи, — як на їжу. Але птахи вперто розвивалися й поступово почали домінувати в небі. Вони пережили чиксулубський астероїд, який убив майже всіх їхніх мезозойських сучасників. Вони пережили зміни клімату, дрейф континентів, катастрофічні виверження вулканів, здійснення величних гір і зникнення океанів. Вони стали різноманітними: лісовими, холодостійкими, водоплавними, гігантськими й мініатюрними. Птахи були справжніми царями природи. А потім в Африці з'явилися дивні двоногі мавпи, і планета змінилася так, що всі астероїди та вулкани тепер нервово курять у кутку.

Двоногі мавпи, які називали себе людьми, повирубували ліси, засіяли величезні площі, знищили мамонтів та гігантських лінивців і заповнили весь світ. А ще люди почали будувати величезні поселення — міста. З погляду птахів, чия історія нараховує сотні мільйонів років, темпи, з якими міста розповзаються планетою й зростає їхнє населення, просто вражають. Міста займають усього лише 4% суходолу, але вже у 2030 році близько 10% людства розміститься тільки в 41 мегаполісі. До 2030 року чисельність нових мешканців міст сягне 2 мільярдів, а до 2050 року 66% усього населення світу мешкатиме в містах [1]. Особливо швидко процес урбанізації (вселення в міста) зараз іде в Африці та Азії. Зростуть передусім не великі населені пункти, а маленькі й середні, особливо в країнах, які до того були сільськими і взагалі слабо урбанізованими.

Якось дуже зловісно, приголомшливо й раптово, чи не так? Але птахи не просто так еволюціонували мільйони років. Вони швидко зрозуміли, що місто — це можливості не тільки для людини. З 10 052 відомих на сьогодні видів птахів у світі в містах мешкає близько 20%. Тут знаходять прихисток 36 видів, що належать до світового

Червоного списку. Найбагатші на пташине населення — міста Індомалайського регіону, але й наші, європейські, тут не пасуть задніх [2]. В італійських містах сконцентровано 30% видового багатства птахів країни. У Празі — близько 70% видів птахів Чехії. Особливо багата в містах Європи зимова фауна птахів, і чимало рідкісних видів зупиняються в містах під час міграції на перепочинок. Останнє ми добре можемо бачити й на прикладі Києва, де осінь і зима — найкращий час для спостереження червонокнижних скопи (*Pandion haliaetus*), куличка пісочника великого (*Charadrius hiaticula*) або рідкісних качок.

Але місто може бути й справжньою пасткою для птахів, сірим бетонним монстром, що знищує та поглинає середовище їхнього існування. Адже в містах світу змогли влаштуватися тільки 8% видів птахів, що мешкали на цій території до появи поселень. Урбанізація — причина того, що близько 420 видів хребетних по всьому світу опинилися на межі вимирання [3]. У 80% міст світу домінує всього 4 види птахів. Ці королі урбанізації та генії пристосування — голуб сизий (*Columba livia*), горобець хатній (*Passer domesticus*), ластівка сільська (*Hirundo rustica*) та шпак звичайний (*Sturnus vulgaris*). Крім того, прогнози віщують, що в деяких регіонах до 2030 року відстань між охоронюваними природними територіями й містами скоротиться, у Східній Азії, наприклад, у середньому з 43 до 23 кілометрів.

У цьому місці читач має повне право заплутатися разом із самими птахами. То місто — це таки добре чи погано? Аби розібратися, пропоную разом вирушити на орнітологічну міську прогулянку й самотійно з'ясувати, як саме почуваються птахи в різних локаціях мегаполіса. А почнемо ми з околиць, де ще збереглися залишки старих лісових масивів, великих парків і лісопарків.

І хто тут дятел?

Великі старі парки — це справжня оаза для пташиного населення в мегаполісі. Коли я говорю «оаза», то геть не жартую. Найчастіше місто асоціюється з такими всюдисущими видами, як сизий голуб або ворона сіра (*Corvus cornix*). Але великі лісопаркові масиви надають прихисток совам, денним хижакам, дятлам, качкам, мухоловкам, берестянкам,

воловим очкам та крихітним вівчарикам. Орнітологічні дослідження демонструють те, що каже нам звичайний здоровий глузд: якщо лісопарк має велику площу, не оточений з усіх боків висотною забудовою, має зімкнену крону й різні яруси різновікових дерев, а також кущі, зарості, пні та повалені дерева, то — о диво! — біорізноманіття птахів там буде значним [4]. А якщо в парку ще є водойма, навіть невеличка, — це взагалі прекрасно. Будь-який любитель птахів знає, що найкраще місце для красивих пташиних фото — це невеличка калюжа-водойма серед лісопарку, що її маленькі птахи використовують як водопій.

Приміські лісопарки та великі парки на околицях — це свого роду пирососи, які засмоктують птахів з околиць і слугують такою собі станцією, на якій певні види можуть затримуватися на самісіній межі між людським світом скла й бетону та світом справжніх лісів. Тому міських птахів можна умовно поділити на тих, яких місто в себе «ввібрало», й тих, які залюбки оселилися в ньому самотійно в пошуках їжі та прихистку. Звісно, міські ліси та парки Києва, а також численні незабудовані острови на Дніпрі є оселею саме таких «містян мимоволі». Де ще мешканець мегаполіса може зустріти яскраву жовту вивільгу звичайну (*Oriolus oriolus*), почути ніжний спів мухоловки малої (*Ficedula parva*), поспостерігати за вправними дереволазами — повзиком звичайним (*Sitta europaea*) і підкоришником звичайним (*Certhia familiaris*) або порахувати безкінечні «ку-ку» зозулі звичайної (*Cuculus canorus*), розмірковуючи над плинністю буття?

Або надибати звичайний трухлявий пеньок. Так, мертва деревина, оці старі дерева, сухі гілки, колоди в мереживі грибів і моху, дупла та корчавиння — всього цього не знайдеш у красивих і сучасних модних парках у центрі міста. Гілляки, пеньки й колоди поруч з людиною вважають неестетичними, небезпечними й нездоровими. По них, так само як і по біорізноманітті, рушієм якого вони і є, треба мандрувати в лісопарки до околиць міста. Саме тут у гниючих корчах і сухих деревах буяє ціла цивілізація грибів, жуків та інших комах, мокриць, мохів, коловерток і бактерій. А на вершині цього мертводеревного королівства царює топ-хижак — дятел.

Дятли — дуже цікаві створіння. Велика кількість їх мешкає у Новому Світі, де певні види залюбки роблять дупла не лише в деревах,

а й у значно незвичніших місцях. Наприклад, у величезних деревовидних кактусах або у стінах будинків добропорядних американських громадян. На форумах любителів птахів у Штатах часто можна прочитати зойки про допомогу: «Цей клятий птах уже пробив стіну в моєму гаражі й не збирається зупинятися!», «Як позбавитися дятла, який о п'ятій ранку починає щось видобувати на даху?», «Він уподобав металеву водостічну трубу коло вікна, почувуюся як на концерті Роба Зомбі!». Американських платників податків можна зрозуміти: дятел довбить зі швидкістю 22 удари в секунду, й таких ударів щоденно може бути від 8000 до 15 000. Не зрадієш такому «музикуванню» над головою. До того ж дзьоб у дятла справді міцний, він прекрасно пошкоджує стіни, дахи й господарські споруди.

Авжеж, американські орнітологи не залишили своїх громадян наодинці із жахливими пташиними руйнівниками. Вони ретельно дослідили будинки, які стали жертвами різних видів дятлів, і вивчили методи протидії. Птахи неохоче навіднуються до будинків зі світлими алюмінієвими елементами на дахах. Виявилося, що загалом ані гумові опудала сов, ані записи криків хижаків, ані пластикові «очі», натягнуті на дроти, ані спеціально облаштовані альтернативні місця для відвідування птахів не стають на заваді гострим дзьобам у їхньому непереборному бажанні довбити. Але дятли бояться й уникають кольорових надувних кульок, світловідбивних стрічок, яскравих паперових вітряних млинів, флюгерів і вертушок на паличках. Отже, аби позбутися набридлого птаха, достатньо перетворити дах будівлі на гібрид ярмарку й цирку. Думаю, діти від таких порад поважних науковців просто в захваті.

На щастя, наші дятли вихованіші й до людського житла воліють не потикатися. Голосний стукіт дятлів найчастіше можна почути в лісах і парках — це одна з відомих ознак близької весни й оголошення про зайняту територію. Інколи, правда, птах може послугуватися для цієї поважної мети і плафоном від ліхтаря або стовпом ЛЕП, оббитим металом.

Уся статура дятла підкреслює його головний хист та уподобання: довбання — заради сім'ї, їжі й території. Хвостові пера дятла напрочуд тверді й цупкі та утворюють надійну точку опори під час процесу.

Дятел ніби сідає на власний хвіст, як на табурет. Ці пера навіть линяють чорно, по черзі, аби птахові завжди було куди притулити свою дупу під час столярних робіт. Пальчики на лапках у дятла розташовані так: два — вперед, два — назад, і кігті на них — ого-го які. Це дозволяє міцно триматися на стовбурах дерев. Усередині дятлового черепа заховано безліч різних модифікацій, які запобігають струсу мозку чи вискакуванню очей із зіниць під час інтенсивного довбання. Окрім специфічної будови дзьоба та оболонок, які щільно огортають мозок безпосередньо під черепом, дятел має складну систему амортизації голови та її вмісту. Серед них і особлива будова язика з міцним хрящем усередині, який огортає голову ззаду, закінчується аж над ніздрями та міцно фіксує череп і мозок, і спеціальна взаємодія черепа зі спинномозковою рідиною для запобігання вібрації. Поряд з особливим дзьобом силу удару під час роботи з деревом у дятлів гасить система губчастих ділянок у кістках черепа, що утворює цілу амортизаційну сітку. За дослідження того, яким чином дятли убезпечують свої мізки, команда вчених отримала Ігнобелівську премію 2006 року. <https://rb.gy/dju4>

Захисна система дятлів дуже ефективна. Не дивно, що саме ці птахи і «смішні» дослідження щодо того, чому в них не болять голова, надихнули різні компанії та стартапи на створення захисного шолома, спроектованого на засадах дятлової технології. Так, міцні м'язи шиї, які контролюють силу удару, підказали американському школяру, а невдовзі й студенту Техаського інженерного університету ідею створення системи стабілізації шиї для гравців в американський футбол [5]. Інший кмітливий студент — цього разу з Великої Британії — взяв за основу будову кісткових структур дятла в черепі й дзьобі та сконструював велосипедний шолом, який витримує удар, утричі потужніший, аніж стандартні. Губчаста структура певних ділянок у черепі птахів утворює в кістці лабіринт з мікроскопічних повітряних кишень [6]. Цей амортизаційний каркас і поглинає силу потужних ударів.

Кумедні дослідження дятлового мозкового струсу, тобто його неможливості, знайшли своє застосування і в електроніці, де пташині технології стали в пригоді під час конструювання особливо надійних «чорних скриньок» на літаках, захисту електроніки на борту космічних

апаратів при зіткненні з орбітальним сміттям, а також для військового застосування, в автомобілебудуванні, під час автоперегонів [7]. Наразі тривають нейрологічні дослідження щодо того, яким чином під час життя, сповненого довбання, в дятлів не пошкоджуються тонкі структури мозку й регулюється накопичення амілоїдних протеїнів [8], які в людей відіграють важливу роль у розвитку хронічної травматичної енцефалопатії та хвороби Альцгеймера.

Отже, яскраві й крикливі птахи не такі прості, як може здатися. Дятел — справжня скарбниця для стартаперів, технологів, медиків та інженерів. У міських екосистемах можуть зустрічатися 9 з 10 наявних в Україні видів дятлів. Дятлу великому строкатому (*Dendrocopos major*) та дятлу середньому (*Leipicus medius*), а також жовні чорній (*Dryocopus martius*) особливо до вподоби старі захаращені ділянки лісопарків з великою кількістю дуплястих дерев і мертвої деревини. Ось чому цих красенів варто шукати в Пущі-Водиці або в Голосіївському лісі у Києві, або, наприклад, у Стрийському лісопарку Львова. А от дятла малого (*Dryobates minor*) та дятла сирійського (*Dendrocopos syriacus*) часто можна побачити в садових насадженнях і коло води. Перший полюбляє ласувати березовим соком, а другий — стиглими фруктами. Красуні жовна зелена (*Picus viridis*) та жовна сива (*Picus canus*) потребують для полювання газонів і трав'янистих галявин, бо часто збирають їжу із землі й особливо полюбляють мурах. Якщо сива жовна широко поширена по всій Україні і її часто можна зустріти в населених пунктах і навіть у великих містах, то, аби побачити яскраву жовну зелену, потрібно їхати до Берегова, Чернівців, Заліщиків або населених пунктів Івано-Франківської області.

Уподобання у численних видів дятлів відрізняються, але види, які мешкають у містах, мають і спільну рису. Хай про які міста йдеться, дятли живуть там, де на деревах багато товстих сухих гілок, до яких з певних причин не можуть дотягнутися руки й пилки міських комунальних служб [9]. Особливо полюбляють дятли в містах видлубувати свої оселі у стовбурах тополь. І, звісно, там, де працюють ці птахи, багато й інших дуплогніздних видів, що займають дятлові квартири. Це житло на пташиному житловому ринку користується неабияким попитом. За наявності вибору дуплогніздні птахи в парках

віддають перевагу саме такій оселі порівняно з природними дуплами [10].

Доволі дивно чекати, що в міських парках спеціальні служби відмовляться від прибирання небезпечних сухих гілляк і, власне, мертвих та хворих дерев тільки для того, аби потішити птахів з кумедними червоними шапочками. Хай навіть ці птахи допомагають деяким розумним головам придумувати способи порятунку гарячих голів колись тоді, в майбутньому. Чи можна якось інакше збільшити кількість дятлів у міських парках і лісопарках? Дослідження, здійснені в Польщі, засвідчили: щоб дятли почувалися впевнено в містах, важливе не тільки збереження парків та лісопарків великої площі. Для цих птахів має також значення велика кількість листяних дерев і наявність у парках кущів [11]. Різноманіття та ярусність — запорука популярності парку серед птахів, і на цьому не варто економити.

Шурхіт і тиша

Уявіть: ви пораетесь у своєму саду чи на городі, аж зненацька відчуваєте чийсь уважний, навіть прискіпливий погляд у спину. Піднімаєте голову й зауважуєте пару яскравих очей, що дивляться на вас з-поміж зеленого листя, а також міцний дзьоб і половину недоїденого опосума в кігтях. Вітаю: ви — житель австралійського штату Вікторія й наразі помітили несподіваного мешканця садів і парків тутешніх міст та містечок, великого пернатого хижака Австралії — сову-голконога гігінтську (*Ninox strenua*). Останнім часом ці лісові птахи дедалі частіше зустрічаються в містах і передмістях штату. І це не дивно, адже Вікторія втратила 65% свого лісового покриву, тож диким птахам нічого не залишається, крім як шукати дерев і прихистку поруч з людиною [12]. Для сов надзвичайно важливою є наявність на території гарних схованок для денного перепочинку. Малі лісові птахи, виявивши сову в лісі, налітають великою гамівною тусовкою, гонять і демаскують її, а великі воронові навіть можуть завдати шкоди сові-невдасі. Ось чому щільні лісові території з розлогими старими деревами так потрібні совам в умовах зникнення лісів і поступового наступу міст і населених пунктів на дику природу — хоч у Австралії, хоч у Європі.

Типова сова українських лісопарків і старих парків з дуплястими деревами значно менша за сову-голконога й має не таку гордовиту назву. Сова сіра (*Strix aluco*) — улюблена сова київських бердвочерів-початківців, адже в Голосіївському лісі та в урочищі Теремки мешкає з десяток активних і гучних пар цих цікавих мишоїдів. Сова сіра має дві кольорові морфи — несподівано руду та власне сіру, і в Києві можна зустріти обидві. Одна з таких рудих пташок якось залетіла в оранжерею відділу соціобіології комах Інституту зоології на Теремках і довго сиділа там на пальмі, поки її не вдалося спіймати за допомогою гідробіологічного сачка й випустити у ліс. Але першу свою сіру сову я спостерігала далеко від великих лісопарків київських околиць — у Маріїнському парку, у найзалюдненішій його частині.

У прозорому, доглянутому, майже без підліску Маріїнському парку особливо багато паркових доріжок і лавочок, які раніше щовечора обсідали галасливі компанії. На початку 2000-х, вечорами, коли ці компанії починали повільно розповзатися в бік останнього метро, я тихо займала звільнені лавочки просто навпроти совиного дупла й починала спостереження, вдаючи невеличку березневу кучугурку. В нічних сутінках, у тьмяному світлі ліхтарів та під повільним останнім снігопадом безшумні сірі сови, які підлітали до дупла, здавалися світлими привидами. В цьому незатишному місці пара протрималась аж цілих 4 роки. Непогано для міської сови, яка насправді дуже не любить шум і присутність людей та за наявності такої опції воліє триматися якнайдалі від гучних магістралей і натовпу [13]. Ось чому наші київські любителі птахів так ретельно приховують міста гніздування сірих сов і вирушають на «совинги» — спеціальні спостереження за голосовою та шлюбною активністю — переважно в компаніях перевірених людей. Турбування цих птахів неприпустиме, особливо під час насиджування й виведення пташенят.

Серед українських міських лісопарків, окрім сови сірої, можна час від часу зустріти геть несподіваних птахів. Так, у Києві зафіксовані зальоти північного бореального виду — сови яструбиної (*Surnia ulula*), що мешкає в тайзі на території Скандинавії та Росії. В Голосіївському лісі Києва якось знайшли сову бородату (*Strix nebulosa*) — величезного птаха, що в невеликій кількості гніздує на заповідних територіях північного Полісся. А у Львові в міських лісопарках час від часу

зустрічається сова довгохвоста (*Strix uralensis*) — рідкісна мешканка Карпат, занесена до Червоної книги України. Такі окремі зальоти лісових нічних хижаків і навіть цілі інвазії — нерегулярні навали певних видів — відбуваються через нестачу їжі в рідних лісах, зокрема через певну циклічність у розмноженні основного совиного корму — мишоподібних гризунів. У таких умовах, хай як дивно, найкращий потенціал до урбанізації має один з найбільших універсальних пожирачів — пугач (*Bubo bubo*). І він таки не пасе задніх на теренах Європи, але про нього ми поговоримо тоді, коли наша прогулянка заведе нас далі від дерев і лісів.

Парки, сквери й дерева — найкращі захисники міст і міських мешканців включно з людиною не тільки від надмірного перегріву й посухи, але й від шумового забруднення. Адже люди взагалі доволі неспокійні та гамірні створіння. Звуки, що їх видає наша цивілізація, утворюють так званий антропогенний акустичний ландшафт, у якому мають якість існувати дикі тварини, які у своєму житті покладаються на слух. Це насамперед сови й кажани. Вплив шуму транспорту на мисливську вправність у сов значний, кажанам він заважає менше. За умов сусідства дороги з автотранспортом сови значно менш щасливі в полюванні за гризунами «на слух» навіть за 150 метрів від автомагістралі [14], а збільшення кількості шуму на один децибел знижує успіх полювання маленької північноамериканської сови — сича північного (*Aegolius acadicus*) на 8% [15]. Потерпають як лісові види птахів, так і ті, що полюють на відкритому просторі.

Отже, найкращий спосіб позбутися сов у міських парках Києва — це не тільки вирубати старі листяні дерева й кущі та прибрати з парків листяний опад — гарний схованок та їдальню для гризунів. Також необхідно дозволити гучну музику до ночі сусідньому ресторану або команді вуличних музикантів зі звукопідсилювачами. Останнє взагалі не просто розлякає з міста всіх корисних диких птахів, а ще й мимохідь перетворить життя цілком собі людей — мешканців навколишніх будинків — на пекло. Не перемикайтеся, Київська міська державна адміністрація завжди на зв'язку!

У тихих листяних лісах, десть подалі від людей сіра сова — спритний мисливець на мишей, яких вона вицілює, вислуховуючи тупіт маленьких ніжок гризунів в опалому листі. Але поруч з людською

цивілізацією покладатися винятково на слух під час кормодобування небезпечно, і вихід тут — адаптуватися й змінити харчові вподобання. Так у мишоїдних сірих сов у містах серед здобичі починають домінувати птахи. З пелеток (кульок з шерсті, пір'я та кісток з'їденої здобичі, що відригують багато видів птахів) сов з Голосіївського лісу у Києві я подіставала кісткові залишки та неперетравлені дзьоби хатніх горобців, дубоносів, зеленьків, зябликів і співочого дрозда. Змінюється й час добування їжі. Сиви перетворюються на «жайворонків» і починають дедалі більше полювати на світанку.

Шумове забруднення в місті шкодить не тільки мисливським навичкам сов. Проблеми виникають також зі шлюбними серенадами й територіальними оголошеннями в купі інших видів птахів. Сиви, дятли та зозулі спілкуються в порівняно низькому діапазоні частот, який частково перекривається частотою шуму міського транспорту. Проблеми мають і більш звичні горобцеподібні мешканці міських парків — синиці великі (*Parus major*). Самці змушені підвищувати частоти своїх рекламних пісенок, аби перекричати гуркіт автомобілів, а також співати коротше й швидше [16]. Все разом закінчується тим, що через постійний шум у великих синиць потерпає сім'я та батьківські скіли — голосний березень призводить до меншої кількості яєць у кладці, а не менш голосний квітень — до скорочення чисельності пташенят, що успішно вилуплюються з яєць [17].

Загалом для Європи нараховано 18 видів денних хижаків і сов, які мешкають у містах, і насамперед — у міських зелених зонах, але, звісно, це неповний перелік. Окрім сов, тут проживають також денні хижі птахи, а серед них найчастіше зустрічаються яструби: великий (*Accipiter gentilis*) і малий (*Accipiter nisus*). Вигляд у них доволі хвацький: жовті злі очі, самці обох видів прикрашені сіро-білим тільником на грудях. Рудо-коричневі самиці — значно більші від своїх чоловіків. Яструби птахоїдні, і їх можна зустріти в будь-якому місті, де є великий парк або лісопарк. Гніздують вони в гущавині лісу, а от полюють безпосередньо в міській забудові. Малий яструб — на горобців і маленьких пташок біля годівничок, а великий, виправдовуючи свою назву, — на значнішу за розміром здобич. Так, моя знайома пара великих яструбів, яка мешкала на острові навпроти селища Українка недалеко від Києва, активно жила на сусідній

колонії мартина звичайного (*Chroicocephalus ridibundus*). Залишки цих бенкетів рясно вкривали острів у вигляді м'якого білого пір'ячка.

Наявність у місті великої кількості лісопарків, парків і садів забезпечує малим яструбам ідеальні умови для живлення й розмноження. Якщо ви колись побачите по дорозі на роботу, як якийсь хижак шматує просто на асфальті закривавленого горобця, не лякайтесь. Обидва види яструбів, як і всі хижаки, не просто мають право на життя. В містах від них багато користі. Тут вони — найперші регулятори чисельності слабких і хворих птахів, запобігають поширенню епідемій серед пташиного населення. Якщо люди їх не турбують, буття цих хижаків у місті непогане. Зокрема, у великого та малого яструбів тут значно вища успішність розмноження, ніж у їхніх братів із сільської місцевості. Деякі денні хижаки, так само як і сови, зсувають свою мисливську активність у відповідність до міських реалій. Яскраве нічне життя мегаполісів забезпечує постійне освітлення, отже, великі яструби полюють навіть після заходу сонця [17].

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.



КУПИТИ